

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET

VIJEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

Predmet: **Predlog prijave doktorske disertacije
i sastava komisije za ocjenu prijave doktorske disertacije**

Komisija za doktorske studije Filološkog fakulteta Vijeću predlaže da usvoji predlog prijave doktorske disertacije ***Komunikativni i ekspresivni modeli upitnih rečenica u jeziku crnogorskih medija***, kandidatkinje mr **Nevene Tomić-Brkuljan**, i predlog Komisije za ocjenu prijave doktorske disertacije, odnosno odbranu polaznih istraživanja, u sastavu:

1. prof. dr Miodarka Tepavčević, Univerzitet Crne Gore, mentorka;
2. prof. dr Sonja Nenezić, Univerzitet Crne Gore, predsjednica komisije;
3. prof. dr Dušanka Popović, Univerzitet Crne Gore, članica komisije.

Predsjednica Komisije za doktorske studije

Prof. dr Milica Vuković Stamatović

PRIJAVA TEME DOKTORSKE DISERTACIJE

OPŠTI PODACI O DOKTORANDU	
Titula, ime i prezime	mr Nevena Tomić-Brkuljan
Fakultet	Filološki fakultet
Studijski program	Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti
Broj indeksa	2/22
Ime i prezime roditelja	Spasoje Tomić
Datum i mjesto rođenja	18. 3. 1996. u Nikšiću
Adresa prebivališta	Dinastije Balšića, br. 9
Telefon	069-486-694
E-mail	nevena1606@gmail.com
BIOGRAFIJA I BIBLIOGRAFIJA	
Obrazovanje	- Doktorske studije, Filološki fakultet UCG, Nauka o jeziku, 2022 – - Magistarske studije, Filološki fakultet UCG, Nauka o jeziku, 2018–2020, <i>prosječna ocjena A (10.00)</i> - Specijalističke studije, Filološki fakultet UCG, Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti (prosvjetno-pedagoški smjer), 2017–2018, <i>prosječna ocjena A (10.00)</i> - Osnovne studije, Filološki fakultet UCG, Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, 2014–2017, <i>prosječna ocjena A (9.91)</i>
Radno iskustvo	- Lektor u Izdavačkom centru Univerziteta Crne Gore, jun 2023 – - Novinar u Radio-televiziji Nikšić, maj 2023 – - Nastavnik crnogorskog-srpskog, bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti u OŠ „Vladimir Nazor“, februar 2023 – mart 2023. - Član Etičke komisije za lokalne službenike i namještenike Opštine Nikšić za mandatni period 2021–2025. - Novinar u Radio-televiziji Nikšić, januar 2020 – februar 2023. - nastavnik-pripravnika u OŠ „Mileva Lajović-Lalatović“, januar 2019 – oktobar 2019.
Popis radova	- Nevena Tomić-Brkuljan. 2023. <i>Sintaksičko-semantičke odlike specijalnih predložko-padežnih konstrukcija u jeziku medija</i>. Language, literature, process 2023. book of abstracts, Faculty of Philosophy, University of Niš. - Nevena Tomić. 2020. <i>Sintaksa i semantika imeničkih predložkih izraza u jeziku crnogorske dnevne štampe</i> (magistarski rad). Nikšić: Filološki fakultet - Nevena Tomić. 2019. <i>Osvrt na kulturološki problem položaja žene sagledan kroz vizuru djela crnogorske književnosti</i>. Ženski glas, broj 2. Podgorica: ARS Crna Gora

- Nevena Tomić. 2017. *Frazeološke jedinice u Nušićevoj komediji Gospođa ministarka*. Časopis „Slovo“, br. 4, godina III. Sarajevo: Filozofski fakultet

NASLOV PREDLOŽENE TEME

Na službenom jeziku

Komunikativni i ekspresivni modeli upitnih rečenica u jeziku crnogorskih medija

Na engleskom jeziku

Communicative and expressive models of interrogative sentences in the language of the Montenegrin media

Obrazloženje teme

(do 1000 karaktera)

Tema istraživanja su sintaksičko-semantičke odlike komunikativnih i ekspresivnih modela upitnih rečenica u jeziku crnogorskih medija. Na kognitivno-semantičkom i komunikativno-pragmatičkom nivou to su jedinice kojim adresant u specifičnom rasporedu određenog skupa riječi traži od adresata informaciju o sadržaju propozicije o kojoj ima ograničeno znanje, dok ih na planu formalne strukture karakteriše prisustvo upitnika u finalnoj poziciji (v. Stevanović 1969; Stanojčić, Ostojić 1989; Mrazović, Vukadinović 1990; Piper i dr. 2005). Proučavati *komunikativne modele* ovih rečenica znači usmjeriti pažnju na različite oblike kojima se na relaciji govornik–propozicija–sagovornik prenosi upitni tip obavijesti, te i obraditi prirodu informativnog učinka povratne informacije. S druge strane, predmetom istraživanja su uključene i *ekspresivne interogativne varijante*, što znači da se analiziraju i sve leksičke, kontekstualne i strukturne intervencije prisutne pri uobličavanju emocionalnog stava adresanta prema upitnom sadržaju. Ispitujući sintaksičke pozicije na unutarrečeničnom nivou, značenja i relevantne sintaksostilematične elemente ova dva diferencijalna ali i komplementarna modela, težimo razgraničiti, te jasno odrediti njihov status i predočiti sve relevantne osobine upitnosti u cjelini. Kao predložak za analizu odabran je jezik crnogorskih medija. S obzirom na to da tematskom širinom i, u vezi sa njom, žanrovskom raznovrsnošću odražava različite pojavne oblike interogativnosti, smatramo ga pogodnim za istraživanje ove vrste.

Pregled istraživanja

(do 7000 karaktera)

¹ Budući da je predmet istraživanja ovoga rada upitnost kao sintaksičko-semantička, a ne pragmatička kategorija, navedena konstatacija odnosi se naučne obrade sintaksičke orijentacije. Napominjemo da se pitanja kao poseban primjer jezika u upotrebi razmatraju i obrađuju u pragmatici u sklopu teorije govornih činova (v. Ličen, Milan. 1987. *Pitanja kao govorni čini i njihova realizacija u srpskohrvatskom i nemačkom*), a i stilistika se, takođe, interesovala za pojam interogativnosti u sklopu retoričkog pitanja (v. Kovačević, Miloš. 1999. *Stilistika i gramatika stilskih figura*). Pitanja su proučavana i u metodičkoj literaturi s aspekta specifičnosti njihove obrade u nastavi (v. Raković, Milan. 2019. *Upitne rečenice u udžbenicima srpskog kao stranog jezika za A nivo*; Skljarov, Miho. *Upitne i odgovorske rečenice u početnoj nastavi*).

Upitne ili interogativne rečenice u crnogorskom, ali i drugim srodnim jezicima – srpskom, hrvatskom i bosanskom, do sada nijesu bile predmet obrade i lingvističkog interesovanja u okviru posebnih studija ili monografija¹. Parcijalna ispitanoost tek pojedinih oblika interogativnosti, te pregled opštih i klasifikacionih osobina upitnih rečenica u udžbenicima, gramatikama, sintaksama, pa čak i posebnim naučnim radovima – nedovoljni su da se sagleda cjelokupna perspektiva pitanja, razjasne sve nedoumice, razgraniče klasifikacione razlike i pruži sveobuhvatan opis sintaksičko-semantičkih obilježja svih onih formi kojima u jeziku nešto pitamo. Uz to, svoju lingvističku obradu čekaju i brojna pitanja o upitnim rečenicama na pragmatičkom, stilističkom, pa i normativnom planu.

Za prvi studiozniji pogled na upitne forme na području nekadašnjeg srpskohrvatskog jezika obično se smatra rad Augusta Musića *Pitanja u hrvatskom ili srpskom jeziku*, objavljivan u tri dijela u časopisu „Rad“ JAZU (1909–1914). Polazeći od stava da nijedna oblast u sintaksi nije toliko zanemarena – iako bez pitanja, kako smatra, nema komunikacije – Musić je uz opis pružio sistematičnu klasifikaciju upitnih formi prema strukturnom liku, koja će biti polazište za gotovo sve naredne podjele u literaturi. Stanje u oblasti od tada, kako se čini, dugo se zadržavalo na udžbeničkog obradi (v. Stevanović 1969; Stanojčić, Ostojić 1989; Mrazović, Vukadinović 1990; Piper i dr. 2005) – dakle, na sintezi relevantnih osobina bez dublje sintaksičko-semantičke analize. Tek će se u relativno novijem vremenu objavljivati radovi opšteg preglednog karaktera ili o pojedinim, najčešće zastupljenijim oblicima upitnosti.

Za naše istraživanje od značaja su u prvom redu klasifikaciona i teorijska promatranja upitnih rečenica (kao sintaksičke) i pitanja (kao pragmatičke kategorije) data u radovima Milana Mihaljevića *Pitanja u hrvatskom jeziku* (2011) i *Upitne rečenice u hrvatskom jeziku* (1995), te diskusija o relevantnim primarnim i sekundarnim funkcijama pitanja Lade Badurine i Nikoline Palašić u radu *Odgovori na pitanja o pitanjima* (2018). O pojedinim stilističkim temama interogativnosti u vezi sa njihovim sintaksičko-semantičkim likom govorio je Miloš Kovačević u radu *Sintaksa i stilistika upitnih iskaza u romanu Gospodska ulica Ranka Ristojevića* iz 2012. godine. Iako se u obradi zadržava tek na korpusu književnougledničkog stila, autor daje važne priloge o sintaksi upitnih rečenica i stilogenim modelima u procesu prolepse, parcelacije ili kontekstualnog uključenja pitanja. U istraživačkom dijelu našeg rada posebno će se razmatrati autorov zaključak da stilski izraz dobija markiranost kroz iznevjeravanje komunikativnog cilja i normativne forme pitanja, uz

obaveznu leksičku obilježenu. Identične stavove iznosi i Julijana Despotović (2020) baveći se ekspresivnim modelima upitne rečenice bez predikata na predlošku dramskog teksta (*Ekspresivnost bespredikatskih pitanja u dramskom tekstu*). Konstatuje da stepen ekspresivnosti zavisi od nivoa upitnosti – tako su, prema njenom viđenju, kumulativna pitanja sa izgubljenom komponentom upitnosti najviše ekspresivna, a parcijalna zamjenička najmanje.

S druge strane, istraživanje će razmatrati i radove o komunikativnim obilježjima upitnih rečenica. Takvim modelima s aspekta konverzije analiziranih jedinica i komunikativno-semantičkih i stilističkih specifičnosti u jeziku štampe bavila se Milanka Babić u radovima *Komunikativna konverzija upitnih formi rečenica u srpskom jeziku* (2015) i *Komunikativna vrijednost upitnih rečenica u jeziku štampe* (2014). Autorka smatra da je propozicionalno-semantička transpozicija značajan segment komunikativnih modela upitnih rečenica, te da kao specifičan proces nije izvršena kod svih konstrukcija sa redukovanim upitnim karakterom već samo kod onih sa graduativno-kvalifikativnim značenjem. Takođe, prepoznaje i čitav niz komunikativnih specifičnosti ovih rečenica uslovljenih upravo prirodom jezika dnevne štampe i eksplicitnim ili implicitnim tendencijama upotrebe određenih jezičkih sredstava. Poseban komunikativni lik upitnosti Marko Janićijević primjećuje i u žanru intervjua u radu *Realizacija upitnih iskaza u biografski usmerenom intervjuu* (2016). Njegovi zaključci s aspekta pragmatike i sintaksičke semantike kazuju da se komunikativna upitna funkcija ostvaruje kako u direktnim tako i u indirektnim oblicima (kao što su imperativi, molbe, epistemički modalizovani i parajezički upitni iskazi i sl.).

Ostali modusi lingvističkog interesovanja ticali su se pojedinih oblika upitnih rečenica. Najviše su ispitana sintaksička pitanja sa partikulom *li*, dok su ostale, pretežno alternativne i dopunske upitne forme, slabo ili gotovo nikako proučene. Pažnju je posebno privukao status *da li* i njemu srodnih *je li* oblika (v. Lana Hudeček i Luka Vukojevića *Da li, je li i li – normativni status i raspodjela* (2007); Stjepan Babić *Kakva je razlika između je li i da li* (1964–1965)), ali i ostalih *li* modela (v. Ivo Pranjković *Upitno, pojačajno, namjerno i uvjetno li* (2012)). Sa dijahronijskog aspekta i kroz komparaciju sa drugim evropskim jezicima proučavana su polarna ili totalna pitanja (v. Ante Petrović *Polarne upitne rečenice u hrvatskom u dijahronijskoj i arealno tipološkoj perspektivi* (2020)), a ispitivana je i funkcija intonacije u tvorenju interogativnosti (v. Sanja Grahek *Odredba upitne rečenice, sintaktički neobilježena pitanja i modalna funkcija intonacije* (1974); Ivan Ivas i dr. *Intonacija pitanja u*

hrvatskome i slovenskome	jezik (2004)), te i status “što” i “šta” u kontekstu pronominalnih pitanja (v. Mihailo Stevanović, „Što” i „šta” (1936/37); Ivo Pranjković <i>Zamjenica, prilog, čestica i veznik što</i> (2010)).
Temeljniji vid obrade upitne rečenice su dobijale u sklopu kontrastivnih analiza interogativnih formi u srpskom i stranim jezicima – ruskom (v. Ksenija Končarević <i>Interogativne rečenice u ruskom i srpskohrvatskom jeziku</i> (1986); Dušanka Mirić <i>Upitni iskaz u ruskom i srpskom jeziku</i> (2013)), francuskom (v. Nataša Radusin-Bardić <i>Interogativni modalitet u francuskom i srpskom jeziku</i> (2019)), turskom (v. Ekrem Čaušević (2008) <i>Upitne rečenice u turskom jeziku (Turski i hrvatski u kontrastivnoj analizi)</i>), pa će ovi radovi biti značajno polazište u našoj analizi. Po pravilu, fokus pomenutih istraživanja zadržavao se tek na pojedinostima koje su bile relevantne za poređenje sa stranim jezikom, što je njihov glavni nedostatak za sagledavanje cjelokupne perspektive upitnosti kao sintaksičko-semantičke kategorije. Kada je konkretno riječ o lingvističkim interesovanjima za upitne rečenice u jeziku medija, ističemo da je u literaturi tek usputno ukazivano na interogativnost kao sredstvo iskazivanja poruke na sintaksičkom i stilističkom planu medijskog diskursa, i to obično u sklopu naslova. Zajednički je stav da publicistički tekstovi u cjelini upitne rečenice najčešće koriste u cilju iskazivanja senzacionalnosti i ekskluzivnosti, te da njihov afektivni karakter uspostavlja neposrednost, konstituiše poseban emocionalni stav, formuliše pretpostavljene sadržaje, „prividno uključuje u razmišljanje i davanje odgovora” (Katnić-Bakarsić 1999: 76), udara na osjećaje (Silić 2006: 90), te dovodi u sumnju, pobija određene navode (Babić 2015: 30) i sl. Konstatuje se i da se „naslovi u formi upitnih rečenica ispunjenih ekspresivnim jezičkim elementima javljaju obično kad je riječ o kraćim tekstovima i imaju zadatak da privuku pažnju” (Tepavčević 2014: 595), te da poruka tada djeluje snažnije i emotivno utiče na promjenu stava korisnika ili na utvrđivanje postojećeg (Mladenov 1985: 70). Dakle, kada se govorilo o upitnosti nužno se pominjalo sve ono što se tiče i ekspresivnosti i komunikativnosti, pa je to bilo i jedno od glavnih motiva da se ovakvi modeli naučno	

sagledaju i sistematično obrade.

Navedeni pregled istraživanja potvrđuje parcijalnu i nedovoljnu ispitnost upitnih rečenica, ali i upućuje na pitanja koja su bila u fokusu interesovanja, usmjeravajući tok našeg istraživanja u dva pravca – prvi se tiče težnje da se sintezuju sva dosadašnja znanja, drugi da se ispita sve ono što nije obrađeno a dio je interogativnosti.

Cilj i hipoteze

(do 700 karaktera)

Glavni cilj istraživanja je sistemska analiza komunikativnih i ekspresivnih modela upitnih rečenica registrovanih u jeziku crnogorskih medija sa sintaksičkog i semantičkog aspekta. Stilistički pristup uključuje se u slučajevima kada je relevantan za rasvjetljavanje ekspresivnih varijanti interogativnosti na planu značenja i funkcija, odnosno u onim segmentima gdje je cilj opisati funkcionisanje nekih od važnih elemenata sintaksostilistike, kakvi su, prije svega, dekomponovani predikat i postupci ekspresivne sintakse (elipsa i parcelacija). Rad zapravo teži opisu unutarrečničnih funkcija zabilježenih primjera, potom da pruži uvid u njihova strukturna obilježja, značenja i stilogene mogućnosti koje ostvaruju kao rečnična cjelina, te da utvrdi tip odnosa ekspresivnih i komunikativnih funkcija i da prepozna sredstava izražajne poruke. Cilj nam je i ispitati procese sintaksičkog oduzimanja, dodavanja ili permutacije u odnosu na leksičku i intonacionu ekspresivizaciju interogativnih formi, a potom i da ukažemo na zastupljenost upitnih rečenica u novinarskom stilu, da izdvojimo najfrekventnije strukturne modele i dobijene rezultate dovedemo u vezu sa prirodom konteksta iz kog se ekscerpiraju primjeri.

S obzirom na različite mogućnosti i spektar tematike koju problematizuje i imajući u vidu i da se „po obuhvatnosti činjenica života i raznovrsnosti izraza novinarska djelatnost mjeri sa književnošću“ (Jovanović 2010: 82), glavna hipoteza je da u jeziku savremenih crnogorskih medija upitne rečenice ostvaruju bogate i raznovrsne komunikativne i ekspresivne funkcije, a da je njihova distribucija i sintaksičko-semantička priroda uslovljena kontekstom upotrebe i žanrom publicistike u kom se javljaju. U vezi sa glavnom hipotezom, provjerava se i tvrdnja da stepen ekspresivnosti zavisi od nivoa upitnosti, odnosno da komunikacijska komponenta slabi tamo gdje su istaknutiji stilski markeri. Pretpostavlja se da su ekspresivni modeli manje zastupljeni od komunikativnih, s obzirom na težnju ka afektivnoj nemarkiranosti uzusa, ali da se mogu detektovati čitavi nizovi prelaznih formi, koji ekspresivnom segmentu jezika omogućavaju da postoji u sekundarnom liku. Uvažavajući i polazeći i od postulata sintaksičke stilistike, postavili smo i hipotezu da se ekspresivni modeli dominantno grade postupcima ekspresivne sintakse (elipsom, parcelacijom, inverzijom i sl.), ali i umetanjem stilogene leksike, tropizacijom ili posebnom intonacijom.

Takođe se nameću i sljedeća istraživačka pitanja: U kakvom su funkcionalnom odnosu rečnični elementi i kako je konstituisan informacioni centar? U kojoj mjeri su analizirane jedinice podložne konverziji, a u kojoj je odnos sintaksičke sinonimije uslovljen kontekstom i

medijskim „ambijentom“ iz kog se izdvaja rečenica? Koja su značenja upitnih rečenica zastupljena, kako u primarnom tako i u sekundarnom liku? U kakvom su odnosu strukturalna i semantička obilježja upitnosti? Polazeći od tvrdnje domaćih lingvista da je u savremenom jeziku najčešći model upitnosti sa partikulom *li*, postavljamo i pitanje: Koji su strukturalni modeli upitnih rečenica najčešći u jeziku medija i šta je tome pogodovalo?

Materijali, metode i plan istraživanja

(do 7000 karaktera)

Materijal za analizu ekscerpiraće se iz crnogorskih publicističkih tekstova dostupnih na internet portalima (Analitika, CDM, Vijesti, RTCG, AntenaM, RTNK, Gradski, Berane online, Pobjeda, Dan, Onogošt²), a koji su objavljeni tokom 2022. godine. Rezultati istraživanja treba da predoče trenutno stanje u nauci u vezi sa upitnim rečenicama, stoga pretendujemo odabiru što aktuelnije građe za analizu. Razlozi koji su pogodovali izboru portala, kao glavnog korpusa, u odnosu na druge realizacije novinarsko-publicističkog stila jesu neki od sljedećih:

- Budući dostupni u svakoj prilici i na svakom prostoru putem interneta, sa uvijek aktuelnim sadržajima i mogućnošću brzog prenosa informacije, medijski portali danas su možda i najpopularniji publicistički medij, koji sve više potiskuje štampane realizacije novinskih tekstova;
- Portali imaju veći broj tekstova, sadržajniji su u odnosu na štampu, jer nijesu ograničeni brojem stranica. Samim tim pružaju više materijala za analizu i bolji uvid u prirodu jezika medija;
- Broj crnogorskih portala je zvanično znatno širi od broja štampanih crnogorskih medija;
- Arhivska građa nudi mogućnost pregleda objavljivanih sadržaja u dužem vremenskom periodu, kao i laku i brzu pretragu materijala za analizu.

Zapravo, različite komunikativno-ekspresivne realizacije interogativnih formi u jeziku savremene publicistike rezultat su tematske širine njenih tekstova, zalaženja u široki prostor društveno-kulturnih tokova, potrebe za privlačenjem pažnje adresata kroz diskursne oznake

² Veb stranice crnogorskih portala su: www.antenam.net, www.beraneonline.me, www.m.cdm.me, www.portalanalitika.me, www.pobjeda.me, www.rtnk.me, www.rtcg.me, www.vijesti.me, www.gradski.me, www.onogost.me, www.dan.co.me

³ Metode definisane i korišćene u skladu sa teorijskim postavkama datim u: Predrag Piper (2000). Metodologija lingvističkih istraživanja: pregled i hrestomatija. Beograd: Filološki fakultet

⁴ Prema: Dušanka Mirić 2014.

⁵ V. Piper i dr. 2005: 673.

senzacionalnosti i ekskluzivnosti, težnje za iskazivanjem i drugih značenja koja nijesu primarno upitne prirode. Uzimajući u obzir i da sama priroda novinskog teksta i te kako utiče na funkcije analiziranih jedinica, istraživanje će posebnu pažnju posvetiti njihovoj ulozi i namjeni u ovoj vrsti diskursa.

U skladu sa savremenim lingvističkim kretanjima i preplitanjem sa drugim disciplinama – semantikom, a potom i pragmatikom i stilistikom, pristup sintaksičke orijentacije zahtijevaće da se istraživačka građa obradi pomoću više metoda. Polazimo od *metoda dedukcije i indukcije*³ – totalne, pronominalne, izborne, dopunske i eho upitne rečenice analiziraće se sa svim svojim potkategorijama pojedinačno kako bi se na temelju toga izveli zaključci o opštim osobinama upitnosti, ali će se i razlagati na manje cjeline i rečenične elemente u cilju obuhvatnije i detaljnije analize. *Metod generisanja ili sinteze* poslužiće nam prilikom utvrđivanja sintaksičkih odnosa na nivou rečenice, a *metod segmentacije ili analize* za opis funkcija pojedinačnih riječi i rečenica, pozicija informacionog upitnog centra, te opservaciju značenja i stilske obilježenosti svih ekscerpiranih modela. Da bi se utvrdio tip odnosa komunikativnih i ekspresivnih modela, pristupiće se njihovom poređenju *komparativnom metodom*. U teorijskim, ali i glavnim istraživačkim segmentima rada, njom će se predstaviti i odnos upitnih rečenica sa eksklamativnim i obavještajnim. Sinonimičnost interogativnih formi i mogućnosti njihove zamjene konkurentnim oblicima provjeravamo *metodom supstitucije*, a uz navedene, težeći detaljnom opisu svakog segmenta istraživanja savremenom sintaksičkom, odnosno lingvističkom terminologijom, u cijelom istraživanju koristimo i *metod deskripcije*.

U cilju preglednijeg i obuhvatnijeg prikaza teme planirano je da istraživanje bude sprovedeno kroz teorijski i praktični glavni dio, uz obavezna metodološka pojašnjenja. Teorijski segment rada, prije svega, treba da precizno odredi upitne rečenice i definiše termine komunikativnosti i ekspresivnosti, postavljajući ih u kontekst relevantan za analizu. Interogativne rečenice su u prvom redu komunikativne jedinice, koje se izdvajaju kao posebna grupa upravo prema kriterijumu komunikativnog cilja da se njom traži nepoznata informacija. U sekundarnom liku vrlo često dolazi do semantičke transpozicije takve uloge, pa upitna rečenica „aktivira neku od svojih indirektnih komunikativnih funkcija, pri čemu kao njen semantički ekvivalent funkcioniše konstrukcija izjavnog ili eksklamativnog karaktera“ (Babić 2014: 69). Stoga ćemo u teorijskom dijelu ispitati mogućnosti naporedne konverzije, odnosno propozicionalno-semantičke transpozicije. Kako bi se jasno odredila

upitnost, u ovom segmentu rada treba ukazati i na razlike između njene sintaksičke i pragmatičke pojavnosti, odnosno diferencirati upitno strukturno ustrojstvo od semantičkog sadržaja, a uz to i predstaviti različite klasifikacije upitnih rečenica, zauzeti stav u odnosu na njihovu obuhvatnost i prikladnost, te prikazati dosadašnje stanje u nauci u vezi sa analiziranom temom, odlikama i prirodom jezika medija.

Plan je da se ekspresivni i komunikativni modeli u glavnom dijelu potom rasporede prema formalnogramatičkim upitnim obilježjima i da se tako grupisani analiziraju s aspekta funkcija, značenja i stilogenih varijanti (kada su relevantni za analizu). Ističemo da smo podjelu obrazovali sintezujući najprikladnija klasifikaciona rješenja iz literature (v. Milan Mihaljević 2011; Dušanka Mirić 2014), te je navodimo u nastavku:

- 1) *Opšte upitne rečenice* (totalne, potvrdno-negativne ili upitni iskazi sa totalnom propozicijom), kojima se pita za cijeli sadržaj propozicije, a mogu biti:
 - a) sa strukturnim indikatorima upitnosti: partikulama *li*, *zar* i *da*
 - b) sa intonacijom kao indikatorom upitnosti
- 2) *Posebne upitne rečenice* (zamjeničke, pronominalne ili upitni iskazi sa propozitivnom funkcijom), kojima se pita za jedan dio propozicije. U zavisnosti od toga koja zamjenica je u poziciji informacionog centra dijele se na sljedeće grupe⁴:
 - a) upitno-personalne (ko),
 - b) upitno-objekatske (šta/što),
 - c) upitno-kvalifikativne (kakav, koji, kako),
 - d) upitno-kvantifikativne (koliko),
 - e) upitno-temporalne (kad, dokad, dokle, otkad),
 - f) upitno-spacijalne (gdje, kuda, dokle, odakle, otkuda),
 - g) upitno-kauzalne (zašto, zbog čega...),
 - h) upitno-posesivne (čiji).
- 3) *Dopunske upitne rečenice* su one u kojima je upitni dio u finalnoj poziciji.
- 4) *Izborne upitne rečenice*⁵ (alternativne, disjunktivne) nabrajaju moguće odgovore, a sagovornik treba da izabere jedan od njih.
- 5) *Eho upitnim rečenicama* (povratna) „traži se obavještenje o neodređenim djelovima tuđeg diskursa” (Mihaljević 2011: 39).

Uz navedeno, istraživački dio ima zadatak i da ukaže na zastupljenost upitnih formi u novinarskom stilu, ispita njihovu vezanost za određene žanrove publicistike, a potom i opiše

funkcije rečeničnih elemenata i status informacionog centra, te grupiše sekundarna i primarna značenja upitnih formi u komunikativnoj i ekspresivnoj funkciji, predoči vezu između ekspresivnog i informativnog učinka sintaksičkih pitanja. Plan je i da se na izdvojenoj građi ispituju principi funkcionisanja postupaka ekspresivne sintakse (elipse, parcelacije, inverzije), dekomponovanog predikata, nominalizacije, odnosno svega onoga što spada u predmet interesovanja sintaksičke stilistike.

U skladu sa prethodno iznešenim planom analize ističemo da je struktura rada sljedeća:

UVOD

1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1.1. Predmet

1.2. Ciljevi

1.3. Hipoteze

1.4. Korpus

1.5. Metode

2. O POJMOVIMA KOMUNIKATIVNOSTI I EKSPRESIVNOSTI

3. POJAM UPITNOSTI I KLASIFIKACIJE

4. NOVINARSKO-PUBLICISTIČKI STIL I UPITNE FORME

5. KOMUNIKATIVNI I EKSPRESIVNI MODELI UPITNIH REČENICA U JEZIKU CRNOGORSKIH MEDIJA

5.1. Podaci o zastupljenosti

5.2. Opšte (totalne) upitne rečenice

5.2.1. *Modeli totalnih upitnih rečenica sa strukturnim indikatorima upitnosti*

5.2.1.1. Sa partikulom *li*

5.2.1.2. Sa partikulom *zar*

5.2.1.3. Sa veznikom *da*

5.2.2. *Modeli totalnih upitnih rečenica sa intonacijom kao indikatorom upitnosti*

5.3. Zamjeničke (pronominalne) upitne rečenice

5.3.1. *Upitno-personalne*

5.3.2. *Upitno-objekatske*

5.3.3. *Upitno-kvalifikativne*

5.3.4. *Upitno-kvantifikativne*

5.3.5. *Upitno-temporalne*

5.3.6. *Upitno-spacijalne*

5.3.7. *Upitno-kauzalne*

5.3.8. *Upitno-posesivne*

5.4. Izborne upitne rečenice

5.5. Dopunske upitne rečenice

5.6. Eho upitne rečenice

ZAKLJUČAK

LITERATURA

Očekivani naučni doprinos

(do 500 karaktera)

Upitne rečenice su neizostavni dio komunikacije i upotrebe jezika na svim funkcionalnostilskim nivoima, a njihova važnost možda je najbolje predočena ocjenom Augusta Musića (1909–1914: I, 101) da bez upitnih formi ne bi gotovo ni moglo biti razgovora. Polazeći od takve činjenice i stabilnog mjesta interogativnosti u sistemu značenjske podjele rečenica, s jedne, i neispitanosti sa gotovo svih aspekata, s druge strane – smatramo da ovaj rad kroz sistematični naučni prikaz svih osobenosti upitnih rečenica na planu sintakse i semantike pretenduje dati značajan naučni doprinos. Uz to, rezultati ove doktorske teze treba da doprinesu i mediološkim istraživanjima, s obzirom na to da će osvijetliti jedan segment jezika medija s posebnom namjenom i diskurzivnim učinkom.

Spisak objavljenih radova kandidata

(dati spisak objavljenih radova kandidata)

- Nevena Tomić-Brkuljan. 2023. *Sintaksičko-semantičke odlike spacijalnih predložko-padežnih konstrukcija u jeziku medija*. Language, literature, process 2023. book of abstracts, Faculty of Philology, University of Niš.
- Nevena Tomić. 2020. *Sintaksa i semantika imeničkih predložkih izraza u jeziku crnogorske dnevne štampe* (magistarski rad). Nikšić: Filološki fakultet
- Nevena Tomić. 2019. *Osvrt na kulturološki problem položaja žene sagledan kroz vizuru djela crnogorske književnosti*. Ženski glas, broj 2. Podgorica: ARS Crna Gora
- Nevena Tomić. 2017. *Frazološke jedinice u Nušićevoj komediji Gospođa ministarka*. Časopis „Slovo“, br. 4, godina III. Sarajevo: Filozofski fakultet

Popis literature

(do 30 referenci)

1. Babić, Milanka. 2020. Ekspresivnost i eksklamativnost. *Ekspresivnost u srpskom jeziku*, zbornik radova sa XIV međunarodnog naučnog skupa. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. 15–25.
2. Babić, Milanka. 2019. *Eksklamativne konstrukcije u srpskom jeziku*. Andrićgrad: Andrićev institut.
3. Babić, Milanka. 2014. Komunikativna vrijednost upitnih rečenica u jeziku štampe. *Radovi Filozofskog fakulteta*, Filološke nauke, broj 16, knjiga 1/1. 51–72.
4. Babić, Milanka. 2010. *Ogledi iz pragmatičke sintakse*. Istočno Sarajevo: Filozofski fakultet.
5. Babić, Milanka. 2002. Sintaksički oblik retoričkog pitanja sa riječcom “zar”, *Zbornik za srpski jezik, književnost i umjetnost*, II/2, Banjaluka, 181–195.
6. Babić, Stjepan. 1964–1965. Kakva je razlika između je li i da li, *Jezik*, XII, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo. 57, 58.

7. Badurina Lana, Palašić Nikolina. 2018. *Odgovori na pitanja o pitanjima*. Preuzeto sa: hrcaksrce.hr, 5. 11. 2022. u 19.53 h. 383–397.
8. Barić, Eugenija i grupa autora. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Čaušević, Ekrem. 2007. Upitne rečenice u turskom jeziku (Turski i hrvatski u kontrastivnoj analizi). *Prilozi za orijentalnu filologiju*. Sarajevo: Orijentalni insitut u Sarajevu. 15–41.
10. Despotović, Julijana. 2020. Ekspresivnost bespredikatskih pitanja u dramskom tekstu. *Ekspresivnost u srpskom jeziku*, zbornik radova sa XIV međunarodnog naučnog skupa. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. 171–179.
11. Hudeček, Lana i Vukojević, Luka. 2007. Da li, je li i li – normativni status i raspodjela. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33. preuzeto sa: www.hrcaksrce.hr, 5. 11. 2022. u 19.51 h. 217–234.
12. Hudeček, Lana i Mihaljević, Milica. 2009. *Jezik medija: publicistički funkcionalni stil*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
13. Ivas, Ivan i drugi. 2004. Intonacija pitanja u hrvatskome i slovenskome jezik, *Istraživanja govora: Peti znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem*. Zagreb: FFZG. 43–44.
14. Janićijević, Milan. 2016. Realizacija upitnih iskaza u biografski usmerenom intervjuu (na primeru kolekcije *Odgovori*). *(Srpski) jezik u komunikativnoj funkciji*. Zbornik radova. Knjiga I. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. 245–259.
15. Jovanović, Jelena. 2010. *Lingvistika i stilistika novinskog umeća*. Jezičke i stilske osobine novinarstva. Beograd: Jasen
16. Končarević, Ksenija. 1986. Interogativne rečenice u ruskom i srpskohrvatskom jeziku. *Prilozi proučavanju jezika*. Beograd: SANU. 71–99.
17. Kovačević, Miloš. 2012. Sintaksa i stilistika upitnih iskaza u romanu *Gospodska ulica* Ranka Risojevića, *Nauka i identitet. Filološke nauke: zbornik radova sa naučnog skupa, (Pale, 21–22. maj 2011), knj. 6*. Pale: Filozofski fakultet. 67–89.
18. Kordić, Snježana. 2002. *Riječi na granici punoznačnosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
19. Klajn, Ivan, Šipka, Milan. 2008. *Veliki rečnik stranih izraza i termina*. Beograd: Prometej

20. Ličen Marina. 1981. Pitanja kao govorni činovi i njihova realizacija u srpskohrvatskom i nemačkom. *Godišnjak Saveza društava za primenjenu lingvistiku*, 4. Zagreb: Savez društava za primenjenu lingvistiku. 265–269.
21. Mihaljević, Milan. 2011. Pitanja u hrvatskome jeziku, *Sintaksa hrvatskoga jezika/Književnost i kultura osamdesetih*: Zbornik radova 39. seminara Zagrebačke slavističke škole. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola. 35–41.
22. Mihaljević, Milan. 1995. Upitne rečenice u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika* 39, Zagreb: Školska knjiga. 17–38.
23. Mirić, Dušanka. 2013. *Upitni iskaz u ruskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
24. Mrazović, Pavica i Vukadinović, Zora. 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Dobra vest.
25. Musić, August. 1909–1914. Pitanja u hrvatskom ili srpskom jeziku I–III. *Rad JAZU*, 172, 184, 203. Zagreb: JAZU. 101–219, 96–235, 150–56.
26. Petrović, Ante. 2020. *Polarne upitne rečenice u hrvatskome dijakronijskoj i arealno-tipološkoj perspektivi*, preuzeto sa: www.hrcaksrce.hr, 5. 11. 2022. u 15.03 h. 107–137.
27. Piper, Predrag i dr. 2018. *Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Novi Sad: Matica srpska.
28. Piper, Predrag i dr. 2005. *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska.
29. Piper, Predrag. 2000. *Metodologija lingvističkih istraživanja: pregled i hrestomatija*. Beograd: Filološki fakultet
30. Piper, Predrag i Klajn, Ivan. 2013. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
31. Pranjković, Ivo. 2012. Upitno, pojačajno, namjerno i uvjetno li, *Pismo, časopis za jezik i književnost*, godište 10, broj 1. Sarajevo: Bosansko filološko društvo. 33–43.
32. Pranjković, Ivo. 2010. Zamjenica, prilog, čestica i veznik što, *Riječki filološki dani. zbornik radova*, 8. Rijeka: Filozofski fakultet Rijeka. 238–246.
33. Radovanović, Miloš. 1977. Dekomponovanje predikata (na primerima iz srpskohrvatskog jezika), *Južnoslovenski filolog XXXIII*, Beograd, 53–86.

34. Raković, Milan. 2019. *Upitne rečenice u udžbenicima srpskog kao stranog jezika za A nivo*. preuzeto sa: philol-forum.uni-sofia.bg 5.11.2022. u 15.17 h
35. Radusin-Bardić Nataša. 2019. *Interrogativni modalitet u francuskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet
36. Ristić, Stana. 2004. *Ekspresivna leksika u srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
37. Ristić, Stana. 1993. Partikule i njihovi funkcionalni ekvivalenti (leksičko-semantičke i funkcionalne karakteristike). *Južnoslovenski filolog XLIX*, Beograd: SANU i ISJ. 75–93.
38. Ristić, Stana. 1994. Ilokucijski aspekti upotrebe partikula. *Južnoslovenski filolog L*. Beograd: SANU i ISJ. 145–154.
39. Silić, Josip. 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
40. Simić, Radoje, Jovanović, Jelena. 2002. *Srpska sintaksa I–II*. Beograd: Filološki fakultet u Beogradu
41. Skljarov, Miho. 1974. *Upitne i odgovorske rečenice u početnoj nastavi*. https://stranijezici.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2018/10/sj3_1_str21-29.pdf
preuzeto: 14. 12. 2022. u 18.30h
42. Stanojčić, Živojin i Popović Ljubomir. 1989. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
43. Stevanović, Mihailo. 1969. *Savremeni srpskohrvatski jezik II*. Beograd: Naučna knjiga.
44. Stevanović, Mihailo. 1936/37. „Što” i „šta”. *Naš jezik*, s.s. V, Beograd: SANU. 127–136.
45. Tepavčević, Miodarka. 2014. Jezičke karakteristike sportskih novinskih naslova. *Medijski dijalozi*. Tom 7. Izdanje 20. Podgorica: Istraživački medijski centar. 589–603.
46. Tošović, Branko. 2011. *Korelaciona sintaksa*. Grac: Univerzitet „Karl Franc” Grac
47. Tošović, Branko. 1988. *Funkcionalni stilovi*. Sarajevo: Svjetlost

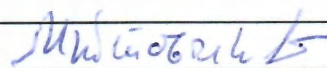
SAGLASNOST PREDLOŽENOG/IH MENTORA I DOKTORANDA SA PRIJAVOM

Odgovorno potvrđujem da sam saglasan sa temom koja se prijavljuje.

Prof. dr Miodarka Tepavčević

Prof. dr Miodarka Tepavčević

(Potpis)

Drugi mentor	/	/
Doktorand	Nevena Tomić-Brkuljan	(Potpis) <i>Hebeka Itand-Črnyani</i>

IZJAVA

Odgovorno izjavljujem da doktorsku disertaciju sa istom temom nisam prijavio/la ni na jednom drugom fakultetu.

U Nikšiću,
(navesti datum)

Ime i prezime doktoranda

Nevena Tomić-Brkuljan

Hebeka Itand-Črnyani